

VIATA POLITICA DIN BUCOVINA IN PREAJMA UNIRII DIN 1918

IOAN V. COCUZ

Pentru Bucovina, pământ strămoșesc rupt din trupul țării românești a Moldovei, de către Imperiul habsburgic, prin forță și corupție, la 7 mai 1775, ultimul deceniu al secolului al XIX-lea și primele două decenii ale secolului al XX-lea, au însemnat o adâncire și diversificare a procesului de emancipare culturală și politică, într-un cuvânt, națională, a românilor, participarea tot mai activă a maselor la cele mai diverse activități și acțiuni, subsumate realizării idealului național, tot mai prezent în conștiința românilor bucovineni — făurirea statului național român unitar.

Remarcabil este faptul că, în pofida hotarelor nedrepte impuse de marile imperii cu care ne învecinam, ideile, aspirațiile neamului românesc au circulat în toate sensurile formînd un univers de viață spirituală unitară, temelia realizării marii Uniri.

Românii bucovineni răspund intensificării măsurilor de asuprire națională prin viguroase manifestări materializate prin constituirea de asociații și societăți cu caracter cultural patriotic, cabinete de lectură, prin editarea de calendare, reviste și ziare, diferite broșuri, lucrări științifice care popularizau originea comună a românilor, continuitate de limbă, obiceiuri, cultură, ideea de luptă națională.

Prin toate mijloacele aflate la îndemînă, autoritățile habsburgice se străduiau să transforme Bucovina într-o țară germană, să creeze un anume tip de cetățean, fără conștiința apartenenței la un grup etnic. Acest tip de cetățean trebuia să fie simplu BUCOVINEAN, care să vorbească limba germană. În felul acesta ia ființă BUKOWINAERTHUM-ul, concepția bucovinistă care cu timpul va deveni o adevărată doctrină politică.

În Bucovina, pînă la începutul deceniului al optulea al secolului al XIX-lea nu exista o grupare politică, un partid românesc, lucru explicabil de altfel prin faptul că politica națională era făcută de marii boieri, de cîteva familii privilegiate (Hurmuzachi, Vasilco, Stârcea, Zotta, Volcinski, Grigorcea) care exercitau un adevărat monopol în politica Bucovinei. Unii dintre acești boieri care făceau „politică națională” pentru propriile lor interese nu aveau nevoie nici de program, nici de organizație politică.

Prima societate politică a românilor din Bucovina denumită SOCIETATEA AUTONOMIȘTILOR NAȚIONALI, a fost înființată de boierii români în anul 1872 la Cernăuți și avea drept scop „...de a cultiva în popor instrucțiunea politică și conștiința națională, precum și de a

stării pentru realizarea, întărirea și dezvoltarea organică a autonomiei în toate ramurile vieții publice¹. Organul de presă al societății era ziarul PATRIOT — Cernăuți, 30 aprilie — 24 decembrie 1872, avind apariție săptăminală. Ziarul apărea în limba germană pentru ca autoritățile să cunoască mai bine doleanțele românilor. După puțin timp, spre sfârșitul anului 1872, societatea își încetează activitatea datorită faptului că în rîndurile sale au fost primiți și autonomiști aparținînd altor naționalități din Bucovina.

Așa-zisa „partidă națională” formată din boieri, lipsită de un program politic ferm, clar, de o strategie și tactică adecvată situației, de un organ de presă puternic, nu reușea să se impună în problemele cele mai importante ale vieții social-politice și economice din Bucovina.

Împotriva acestei politici așa-zise „de oportunitate” s-a ridicat o întreagă pleiadă de tineri intelectuali. Ei atrăgeau în mod serios atenția vechilor politicieni: „Deși nu voim a da lecții de conduită națională proprietarilor noștri, nu ne putem reține de a nu recomanda acestora cu toată căldura, o apropiere sinceră de popor, solidaritatea intimă cu națiunea”². Conștienți că numai într-o politică pentru popor, sprijinită de popor, stă realizarea idealurilor naționale românești, tinerii politicieni arătau: „...dați poporului cultura politică și cîștigați-vă încrederea lui, căci numai aceasta va fi scăparea noastră, a tuturor”³. Adepții noului curent politic excludeau din capul locului ștergerea individualității naționale și contopirea acesteia în „Bukowinaerthum”, care nu era altceva decît o formulă menită să faciliteze exploatarea națională în Imperiul habsburgic, cu atît mai mult cu cît viza, în primul rînd, pe români, care erau băștinași ai țării: „Sîntem români și voim să rămînem români buni în Bucovina românească și combatem pînă la ultima consecință pe aceia care uitînd zimbrul din stema țării, uitînd moaștele sfinte de la Putna și nenumăratele monumente de glorie română pe acest pămînt, voiesc să ne facă de batjocura lumii: un popor fără limbă și conștiință națională... Ținem la autonomia țării și reclamăm lărgirea ei dar nu pentru a preface țara într-un melegar al străinilor trași-împinși din toată lumea ci ca să păstrăm neschimbat caracterul istoric al țării, dezvoltîndu-ne conform spiritului timpului și conștiinței noastre naționale. Avînd înaintea ochilor acest măreț scop, o singură lozincă ne va conduce în lupta pentru neam și țară: Jos Bukowinaerthumul”⁴.

În anul 1885 ia ființă la Cernăuți societatea politică CONCORDIA al cărui scop era: „...de a deștepta interes pentru viață politică națională, de a instrui poporul despre drepturile și îndatoririle lui patriotice și politice”. Societatea politică CONCORDIA care își propusese „...unirea tuturor românilor sub un drapel unitar național”, a avut un rol important în dezvoltarea conștiinței politice a românilor bucovineni, în orien-

¹ Dr. I. Gh. Sbiera, *Familia Sbiera și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899, p. 251.

² „Revista Politică”, Suceava, anul III, nr. 17 din 15 septembrie 1888.

³ *Ibidem*, nr. 18 din 1 octombrie 1888.

⁴ „Patria”, Cernăuți, anul II, nr. 154 din 17—29 iulie 1898.

tarea luptei lor pe un făgaș nou, fiind, la un moment dat, singurul for național român în politica Bucovinei. A constituit, în același timp, nucleul viitorului Partid Național Român din Bucovina. O dată cu înființarea acesteia, politica românească în Bucovina a încetat să mai fie monopolul unei anumite clase⁵.

În aceste condiții apare la Suceava, „Revista Politică“, la conducerea căreia se aflau Florea Lupu și Simeon Floarea Marian, ziar care marchează intrarea fermă în arena vieții politice românești din Bucovina a intelectualității. A fost, în perioada la care ne referim (1886—1891), organul de presă reprezentativ al românilor bucovineni.

În anul 1891, candidații pentru parlament, nominalizați pentru prima oară în cadrul adunării generale a CONCORDIEI, erau propuși pe baza unui program politic național, printre prevederi fiind: „...adințirea și lărgirea autonomiei Bucovinei, dezvoltarea cultural națională prin înființarea de școli românești și folosirea limbii române în administrație și justiție, autonomia bisericească, convenția vamală cu România“⁶.

Vizînd transformarea fundamentală a organizației politice românești din Bucovina, prin antrenarea la viață politică a tuturor păturilor și categoriilor sociale românești, generația tinerilor politicieni, printre care enumerăm pe George Popovici, Grigore Filimon, Constantin Ispăscu, Florea Lupu, Nicu Blîndu, Constantin Berariu, Vasile Găină, Constantin Morariu, revendică poziții în conducerea politică românească a cărei activitate nu satisfăcea așteptările românilor bucovineni. La 7 martie 1892, are loc la Cernăuți, o mare adunare națională în care se proclamă „...solidaritatea tuturor românilor din Bucovina în afaceri politice, naționale, bisericești și organizarea lor într-un partid unic reprezentat prin societatea politică Concordia“⁷. Momentul marchează, de fapt, nașterea Partidului Național Român din Bucovina, al cărui organ de presă era ziarul „Gazeta Bucovinei“.

Tinerii politicieni lucrează intens la consolidarea partidului, acordînd o atenție sporită antrenării maselor populare la viața politică națională. În acest context apare la Cernăuți, la 1/13 ianuarie 1893, „Deșteptarea“ — gazetă pentru popor, a cărui animator era Constantin Morariu.

Conștienți de drepturile românești în Bucovina, aderenții Partidului Național Român activau în toate sectoarele vieții social-economice, avînd permanent în atenție cultivarea naționalității, a așezămintelor noastre naționale, a datinilor și obiceiurilor, depozitare ale vieții naționale, cultivarea limbii românești păstrată cu atîta sfințenie de strămoși.

⁵ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, Cernăuți, 1926, p. 155.

⁶ „Revista Politică“, Suceava, anul VI, nr. 4 din 23 februarie 1891.

⁷ Dr. I. Gh. Sbiera, *Familia Sbiera și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899, p. 336—339.

Prin activitatea sa, Partidul Național Român — Concordia, se înscrie ca o etapă nouă, calitativ superioară, în viața politică a românilor din Bucovina. Avînd strînse legături cu cele mai diverse categorii și pături sociale, angajat în activitatea electorală și parlamentară pe baza unui program național unitar, promovînd o largă consultare cu masele, prin intermediul adunărilor la care participau mii de români din toate colțurile Bucovinei, partidul național aducea un suflu nou prin activitatea sa acționînd energic pentru apărarea intereselor românești. Masele populare își manifestau sprijinul față de acțiunile întreprinse de partid. Răspunzînd manifestărilor de deplină adeziune a locuitorilor din Vatra Dornei față de activitatea desfășurată de partid, dr. Iancu Zotta, președintele P.N.R. spunea : „Nu putem concepe ca atita entuziasm să ni se aducă nouă, cîtorva persoane ; cu siguranță că ne salutați ca purtătorii unor idei pe care și dvs. le împărtășiți ; și cîntea ce ne-o vedeți nouă, națiunii o dați, pe care cu toții o iubim cu aceeași inimă caldă și sinceră”⁸. Unele formulări vagi, unele insuficiențe programatice, decesul președintelui partidului, Iancu Zotta și lipsa de autoritate a vicepreședintelui Modest Grigorcea face ca activitatea P.N.R. să nu se mai desfășoare în condiții optime.

În aprilie 1897, tinerii politicieni în frunte cu Iancu Flondor și George Popovici, nemulțumiți de activitatea desfășurată de conducătorii partidului, formează un nou comitet de conducere. Este de fapt un nou partid, Partidul Național Român Radical al cărui organ de presă era ziarul „Patria” care a apărut la Cernăuți în perioada 2/14 iulie 1897 — 21 aprilie/4 mai 1900. Grupul de oameni politici români lansează lozinca : „Nu din grația guvernanților ci din voința nestrămutată a poporului, bazați pe drept și dreptate voim să știm conduse interesele națiunii românești pe pămîntul Bucovinei”⁹. În fruntea partidului era o „dirigență” formată din deputații români din Reichsrath și din Dieta Bucovinei, reprezentanții districtelor românești, directorul ziarului „Patria”. La nivelul imediat inferior se situau comitetele districtuale ale partidului, apoi cele din orașe și reprezentanți ai partidului în fiecare comună. Antrenarea la viața politică națională a celor mai largi pături și categorii sociale din toate districtele Bucovinei a contribuit la conștientizarea maselor, maturizarea lor politică, la radicalizarea programului partidului, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională.

Ultimul deceniu al secolului al XIX-lea însemna pentru mișcarea muncitorească și socialistă din Bucovina o perioadă de avînt. La 30 august 1896 a avut loc Congresul de constituire al Partidului Social-Democrat din Bucovina¹⁰. Rezultat al eforturilor depuse de socialiștii români bucovineni de a avea un organ de presă propriu, apariția ziarului „Lupta” — organ al P.S.D. din Bucovina, Cernăuți, mai 1906—12 iulie

⁸ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul VI, nr. 3 din 11—23 ianuarie 1896.

⁹ „Patria”, Cernăuți, anul IV, nr. 406 din 21 aprilie—4 mai 1900.

¹⁰ George Grigorovici, *Socialismul în Bucovina*, în „Viitorul Social”, anul I, nr. 1 din august 1907.

1910, a reprezentat un succes deosebit pe linia afirmării și maturizării mișcării muncitorești românești din Bucovina. În paginile sale ziarul prezintă situația social-economică grea în care se afla Bucovina, demască exploatarea națională la care erau supuși românii, apărând drepturile și libertățile cetățenești ale acestora, cultura națională¹¹.

Aceasta era situația politică, socială și economică a românilor din Bucovina în preajma primului război mondial.

După izbucnirea războiului, pe întreg teritoriul Bucovinei, care va deveni teatru de operațiuni militare, a fost instaurată starea de război. Activitatea societăților culturale, a partidelor politice, adunările de orice fel au fost interzise. Ziarele și revistele românești care apăreau în această perioadă, „Junimea Literară“, „Foaia Poporului“, „Gazeta mazărilor și răzeșilor bucovineni“, „Școala“, „Viața Nouă“, „Tribuna învățătorilor“, „Gazeta română“, și-au încetat apariția¹².

Pentru a întrerupe legăturile românilor bucovineni cu Țara, autoritățile militare habsburgice au luat cele mai severe măsuri în zona de frontieră și la punctele de trecere, unde erau oprite toate ziarele și scrisorile ce soseau din România. Biroul polițienesc din Ițcani, care în timp de pace se ocupa de ordinea publică și depindea de Direcția de poliție din Cernăuți, a fost transformat în „K. K. Grenzschutzkommando Itzkany“ avînd misiunea de reprimare a oricărei mișcări naționale, fiind pus sub comanda directă a colonelului Eduard Fischer¹³. Funcționarii de vamă de origine română, de la toate punctele de frontieră cu România, au fost înlocuiți cu alții de origine germană. Colonelul Fischer și corpul său de jandarmi a instaurat un regim aspru, de teroare, în întreaga Bucovină. Sute de români au fost arestați, aruncați în închisori și lagăre, maltratați. Învățătoarea Elena Blamar din Cîmpulung Moldovenesc, acuzată că a purtat corespondență cu soțul său refugiat în România, a fost internată în lagărul de la Thalerhof¹⁴. Atît lagărul de la Thalerhof de lîngă Graz cît și lagărul de la Oberhollabrun au fost înființate imediat după izbucnirea războiului și erau destinate internării oamenilor politici aparținînd naționalităților asuprite din Imperiul habsburgic, care deveneau incomozi pentru autorități. Pentru atitudinea lor antihabsburgică, Petru Forfotă, primarul din Vatra Dornei și mitropolitul Vladimir Repta au fost deportați¹⁵. Teroarea s-a abătut în primul rînd asupra intelectualilor, ordinul autorităților militare era clar, în acest sens : „Besonders scharf aufpassen die Kute, die Lehrerschaft und die akademische Jugend“ (Cu deosebită strictețe să fie păzit antireul, învățătorimea și tinerimea universitară)¹⁶. Tribunalele civile din Bucovina

¹¹ „Lupta“, Cernăuți, nr. 1 din mai 1906.

¹² Ioan Cocuz, *Contribuții la istoricul presei românești din Bucovina 1820—1918*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Județean“, nr. 5/1978, p. 338—340.

¹³ Teodor Balan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial*, Cernăuți, 1923, p. 51—52.

¹⁴ *Ibidem*, p. 138.

¹⁵ Ion I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul Unirii, 1918*, Cernăuți, 1938, p. 128.

¹⁶ Dr. Nicolae Coman, *Martiriul Bucovinei (1915—1916)*, p. 28.

vina își încetară activitatea, în locul acestora fiind instituite curți marțiale, printre care : K. K. Feldgericht der Gruppe Oberst Fischer (la Cernăuți, apoi la Gura Humorului și Vatra Dornei), „Gericht der K. K. Landsturm Infanterie Brigade Kommandos“, „Gericht der 43 Landwehr Infanterie Truppendivision“, „K. U. K. Feldgericht den Etappen Bezirkskommandos Radautz“, curtea marțială a brigăzii Lilienhof¹⁷. Românii din Bucovina considerați periculoși pentru vederile lor politice erau în permanență urmăriți, purtând pe actul de identitate o ștampilă specială cu inițialele P. V. (Politisch Verdächtig — suspect politic)¹⁸. Autoritățile raportau îngrijorate că învățătorii din județele Cimpulung Moldovenesc și Suceava nutresc „...sentimente daco-române“, indicind orașul Cimpulung Moldovenesc ca fiind „...citadela ideii panromânești“¹⁹. Pentru a nu cădea victimă terorii dezlănțuite și pentru a lupta împotriva asupritorilor, numeroși români (profesori, învățători, magistrați, studenți, elevi, țărani) părăseau Bucovina, refugiindu-se în România. La scurt timp după izbucnirea războiului, numărul acestora depășea 300²⁰. Guvernatorul Bucovinei, contele Meran, consemna în rapoartele sale numărul extrem de mare al elevilor și studenților fugiți de la gimnaziile românești și universitare, al învățătorilor și al profesorilor.

Refugiații din Bucovina au desfășurat o intensă activitate, acționând pe diferite căi și prin diferite mijloace, pentru ca opinia publică de aici să cunoască situația românilor din teritoriile aflate sub dominație habsburgică, pentru a determina România să intre în război alături de Antantă care garanta realizarea dezideratului național.

În ziua de 15 martie 1915, la București, în sala Ateneului, își decide lucrările Congresul românilor de peste hotare aflători în țară. În cuvîntarea sa, Emilian Slușanschi evoca în cuvinte emoționante lupta dusă de românii din Bucovina pentru păstrarea ființei naționale, arătînd că a sosit momentul realizării idealului național. Ion Grămadă a demascat propaganda habsburgică potrivit căreia românii ar fi mulțumiți sub stăpînirea Austro-Ungariei : „Fraților... voim să distrugem acea legendă falsă ce s-a creat în jurul pretinselor noastre libertăți, voim să spunem odată pentru totdeauna adevărul, că toate aceste libertăți sînt minciuni“²¹.

La 22 iunie 1915, ia ființă la București „Asociația bucovineană“ avînd ca președinte pe profesorul Eusebie Pașcan, iar ca secretar pe avocatul Emilian Slușanschi. Societatea avea drept scop cultivarea idealului național „...în sensul grabnicei reuniri a Bucovinei cu România“²². Românii bucovineni erau chemați „...să fie gata a-și face datoria de singe pentru neam și țară“²³.

¹⁷ Teodor Balan, *Op. cit.*, p. 57.

¹⁸ Petru Forfotă, *Dorrenii și Unirea*, în Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 128.

¹⁹ Teodor Balan, *Op. cit.*, p. 200.

²⁰ Erich Prokopovitsch, *Die rumänische Nationalbewegung in der Bukowina und der Daco-Romanismus*, Köln, 1965, p. 167—169.

²¹ Congresul românilor de peste hotare aflători în țară, București, 1915, p. 64.

²² Teodor Balan, *Op. cit.*, p. 192.

²³ *Ibidem*, p. 189.

La 17 septembrie 1915, un grup de publiciști români din Transilvania, Banat și Bucovina redactează o declarație prin care se solidarizează acțiunilor întreprinse de Federația Unionistă, în scopul realizării unității naționale. În finalul acestei declarații se arată: „Vom sprijini deci prin toate mijloacele lupta pentru determinarea unei acțiuni militare a țării, așteptînd clipa mobilizării armatei române sub al cărei steag vom cădea sau vom vedea izbînda cauzei noastre”²⁴. Printre semnatori se aflau Emilian Slușanșchi, Gavril Rotică, Ion Grămadă, George Tofan, Dimitrie Marmeliuc și alții.

În anul 1916, bucovinenii editează la București ziarul „Revista Bucovinei”. Scopul acestei publicații este limpede redat de articolul-program intitulat „Rostul nostru”, apărut în nr. 1/1 aprilie 1916²⁵.

La 12 octombrie 1915 are loc la Ploiești, în organizarea Federației Unioniste o adunare, unde, în prezența unei mari mulțimi de oameni, Dimitrie Marmeliuc, luînd cuvîntul în numele bucovinenilor, evoca figura lui Ștefan cel Mare, ca simbol al luptei pentru independență și unitate națională: „Lîngă mine se află umbra marelui voievod venit de la Putna pentru a sprijini glasul rugămintii mele ca să-i aducem mormîntul înapoi în țară. Ardealul și Bucovina prezente în totalitatea lor cu sufletul în această sală vă cheamă la arme”²⁶.

Alarmat de amploarea pe care o lua mișcarea națională românească, Ottokar Czernin, ministrul Austro-Ungariei la București, informa Viena că „...zdrobirea monarhiei ia în mentalitatea română forme tot mai concrete”²⁷. Referindu-se la rolul important pe care profesorii de la liceul din Suceava l-au avut în educarea generațiilor de elevi români, în spiritul luptei pentru independență și unitate națională, căpitanul Hintz, șeful biroului informații al armatei principelui Iosif, menționa într-un

²⁴ *Omagiu lui Dimitrie Marmeliuc*, Cernăuți, 1936, p. 40—41.

²⁵ „Veniți ca soli ai fraților la frați, noi sîntem purtătorii sfintei misiuni a pregătirii sufletelor unui neam pentru una din cele mai mari și înălțătoare momente din cîte le va cunoaște istoria sa... Locul nostru e cît se poate mai în fruntea celor ce vor să frîngă lanțurile ruginite ale sclaviei seculare în care zace frumoasa Bucovină de 142 de ani, iar chemarea noastră-i să le luminăm calea spre această țintă întrezărită de mult cu făclia luminii și adevărului în mină... Dînd românilor de pretutîndeni această publicație... desfășurăm cutele unui nou drapel sub care ne-am adunat cu toții, uniți într-un singur gînd și într-o singură simțire și intrăm dornici de luptă și rîvnitori de izbîndă în rîndurile acelor care nu cunosc astăzi un mai mîndru scop al vieții decît lupta pentru dezrobirea fraților... Veniți cu gîndul și nădejdea de a ne întoarce cît de curînd la căminele noastre vremelnice părăsite, la pămîntii și frații noștri rămași în suferință dincolo de hotar, noi vom reprezenta și servi cauza lor, care ne este pe cît de scumpă, pe atît de bine cunoscută, înaintea marelui for al publicității, arătînd neajunsurile, semnalînd primejdiile și indicînd calea și mijloacele satisfacerii unora și combaterii și înlăturării de cu bună vreme a celorlalte, promovînd astfel marea cauză națională a tuturor... ne vom îndrepta cercetătoarele priviri spre viitorul care se desenează acum pe orizontul nădejdilor noastre, pregătînd terenul în măsura puterilor, pentru punerea temeliei marelui operă de reorganizare națională” („Gazeta Bucovinei”, București, nr. 1 din 1 aprilie 1916).

²⁶ Dimitrie Marmeliuc, *O jumătate de secol de la epopeea marii uniri* — text inedit, 12 aprilie 1968, p. 2.

²⁷ *Cartea roșie austro-ungară*, Viena, 1915, p. 39.

raport, că aceștia au făcut „...din fiii de țărani... intelectuali care nutriră ideile iridente, parte înainte de război, dar aproape toți în decursul războiului, trecuseră la dușmani luptându-se în rîndurile armatei române, cu arma în mînă în contra monarhiei”²⁸. În continuare arată că mișcarea românească din Bucovina pornește din Suceava și că scopul acestei mișcări era „...să dea ajutor dușmanului (României, n.n.) și să slăbească forța armată a statului”²⁹.

Intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale, în august 1916, în momentul cînd soarta războiului era departe de a fi hotărîtă, a reprezentat o acțiune cu caracter național, un moment important în lupta seculară dusă de poporul nostru pentru independență și unitate națională. Populația din Bucovina a întâmpinat acest eveniment cu o bucurie de nedescris. La Suceava, din inițiativa societății Dacia Română din Burdujeni, a fost organizată o mare adunare la Cetatea de Scaun, la care au participat sute de cetățeni ai orașului și din jurul Sucevei. În uralele mulțimii și în strigătele de „Trăiască România” și „Jos împăratul”, se arborează tricolorul românesc. În cuvîntul său, profesorul Severin Procopovici, urînd izbîndă armatei române și-a exprimat speranța că „Bucovina de veci va rămîne românească și România Mare se va înființa”³⁰.

Constringerea unor fruntași români, de către autoritățile austro-ungare, să facă declarații de „fidelitate” față de Imperiu, după retragerea armatelor române din Transilvania, persecutarea familiilor românești ai căror membri trecuseră munții în România, au determinat, convocarea la Iași, a unei adunări generale a refugiaților ardeleni și bucovineni. La 20 ianuarie 1917 este ales Comitetul național al românilor emigranți din Austro-Ungaria, compus din 12 persoane, printre care se afla și profesorul Ion Nistor din partea bucovinenilor. Acest comitet semnează declarația de război Austro-Ungariei și primește împuternicirea guvernului român pentru organizarea unor unități de voluntari în armata română.

În aceste momente, dorința fierbinte a românilor bucovineni era să lupte cu arma în mînă împotriva habsburgilor. Zeci și sute de tineri care dezertaseră din armata austro-ungară sau care se refugiaseră în România, s-au înrolat în armata română. Printre aceștia se aflau Ion Grămadă, Dimitrie Marmeliuc, Grigore Nandriș, Ștefan Eșanu, Vasile Olariu, Eusebie Jemna, Dimitrie Țigănescu, Constantin Lucescu, Constantin Țopa, Teodor Turtureanu, Iustin Breabăn, Alexandru Rosmețeanu, Silvestru și Ambrosie Micuțariu, Calistrat Morariu etc.³¹.

După intrarea României în război, prizonierii români proveniți din armata austro-ungară, care se aflau în lagărele din Rusia, au cerut să fie organizați în unități naționale pentru a lupta în rîndurile armatei

²⁸ Teodor Bălan, *Op. cit.*, p. 201.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Victor Morariu, *Unirea la Suceava*, în Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 241.

³¹ Silvestru Netea, *Cîteva amintiri de acum 20 de ani în urmă*, în Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 268—270.

române, împotriva Puterilor Centrale. În felul acesta ia ființă *Corpul voluntarilor români ardeleni-bucovineni*.

Cu prilejul primirii la Iași a primelor detașamente de voluntari, după depunerea jurământului față de țară, adresându-se voluntarilor bucovineni, profesorul Ion Nistor, președintele Comitetului refugiaților bucovineni a spus : „Steagul tricolor pe care ați jurat astăzi nu este nou pentru voi, sub cutele lui au biruit strămoșii voștri în Codrul Cosminului. Dar el de aproape un veac și jumătate nu mai filfiie mîndru peste meleagurile Bucovinei. Îmbogățiți strălucirea lui prin marea biruință pe care întreg neamul românesc o așteaptă cu deplină încredere de la voi și de la camarazii voștri. Vouă soarta v-a rezervat cea mai mare cinste de care se pot învrednici fiii Bucovinei : cinstea de a implinti din nou steagul național la Suceava... de unde fusese smuls înainte cu 143 de ani de către răpitoarea pajură habsburgică. Aceasta va fi cea mai aleasă răsplată a jertfei și vitejiei voastre”³².

În aceste condiții lupta voluntarilor bucovineni în armata română, în cea italiană, constituirea Legiunii românilor supuși din Transilvania, Banat și Bucovina, desemnarea unor ofițeri români bucovineni pe lângă forțele americane care operau în Franța, activitatea politică desfășurată de refugiații români bucovineni, în România și în țările Antantei, era de o extremă importanță, deoarece atrăgea atenția cercurilor politice românești, ale diplomației internaționale, asupra dorinței românilor din Bucovina de a se uni cu România.

Patrioții români rămași în Bucovina au acționat în vederea unirii Bucovinei cu România. În iarna anului 1917, un grup de intelectuali din Cernăuți, printre care profesorul Al. Procopovici, dr. Isidor Bodea, dr. Octavian Gheorghian și alții, s-au întrunit în câteva ședințe secrete la sediul Societății pentru cultură din Cernăuți, redactînd către guvernul român, care se afla la Iași, un memoriu prin care îi aducea la cunoștință planurile nutrite de străinii din Bucovina, solicitînd trimiterea unui reprezentant al României care să apere interesele naționale ale românilor din Bucovina, ale Bucovinei. În vara anului 1917, profesorul Alecu Procopovici este trimis la Iași ca sol al Bucovinei, delegat de intelectuali români rămași acasă, să ducă guvernului român „...jertfa de avere pe care și noi voiam s-o aducem în războiul întregirii noastre“, 5.000 lei pentru Crucea Roșie și 30.000 lei pentru împrumutul de război, strînși de românii din Bucovina, sume considerabile pentru acea vreme³³.

Lupta popoarelor din monarhia habsburgică se intensifica tot mai mult. La 29 noiembrie 1917, are loc la Kiev o adunare a reprezentanților popoarelor aflate sub dominația Austro-Ungariei, cu care prilej, românii își reafirmă cu putere hotărîrea de a se elibera de sub dominația străină. În numărul său din 24 ianuarie 1918 ziarul „România Nouă“ publică declarația reprezentanților provinciilor românești asupra, în care era exprimat dreptul fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta : „Începînd

³² Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei*, 28 Noiembrie 1918, București, 1938, p. 84.

³³ Al. Procopovici, *Cincisprezece ani de la Unirea Bucovinei*, Constituanta din 27 octombrie 1918, Cernăuți, 1933, p. 9.

cu ziua de astăzi în care toți românii trebuie să serbeze amintirea celei dintii uniri săvârșite în 1859, între două țări românești, noi, cei de aici mai jos iscăliți, potrivit punctului nostru de plecare nu ne mai socotim ca pînă acum ardeleni, bucovineni și nu ne mai socotim nici fiii acelui-ași popor, ci ca cetățenii acelui-ași stat unitar românesc, ca cetățenii ai României nouă, a tuturor românilor, cu aceleași datorii de fiecare parte a ei, cu aceleași drepturi... Fiecare să-și dea seama că mîntuirea noastră este numai într-o Românie nouă, a tuturor românilor. Pentru înfăptuirea acestei Români nouă vom lucra, pentru înfăptuirea ei vom muri dacă va fi nevoie”³⁴. Printre semnatari se aflau Dimitrie Logigan, Emanoil Iliuț, George Tofan și alții.

În toamna anului 1918, criza politică a monarhiei habsburgice se accentuează tot mai mult. Situația militară a Puterilor Centrale era deosebit de grea. La 25 septembrie armatele aliate rup frontul bulgar la Dobropolie și înaintează rapid spre Sofia. La Salonic, Bulgaria semnează actul de capitulare. Mișcarea revoluționară a popoarelor supuse monarhiei se întetea. La Viena se făceau eforturi disperate pentru salvarea imperiului.

La 18 septembrie 1918, primul ministru al Austriei, Husarek-Heinlein, a convocat pe fruntașii partidelor naționale cerîndu-le ca în numele popoarelor pe care le reprezintă să facă declarații de sprijin și atașament față de împărat. Constantin Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici, deputați ai românilor bucovineni ca și ceilalți reprezentanți ai naționalităților subjugate refuză să facă declarațiile cerute³⁵. Împăratul Carol face aceeași încercare, la 4 octombrie, chemînd în audiență pe președinții cluburilor parlamentare aparținînd naționalităților. Răspunsul a fost și de data aceasta negativ. În aceeași zi, în parlamentul austriac, Constantin Isopescu-Grecul, ca președinte al clubului parlamentar român, a făcut o declarație cerînd, în numele tuturor românilor din Austro-Ungaria, dreptul la autodeterminare³⁶. Printr-o scrisoare trimisă la Storojineț, Constantin Isopescu-Grecul îl informează pe Iancu Flondor despre situația politică dificilă a Imperiului, îndemnîndu-l să acționeze deschis, pentru unirea Bucovinei cu România³⁷. În lunile octombrie și noiembrie, revoluția burghezo-democratică din Bucovina se desfășoară într-un ritm tot mai accelerat. În orașele bucovinene, românii acționează în vederea unirii Bucovinei cu România. La 6 octombrie 1918 la Vatra Dornei ia ființă o gardă națională în fruntea căreia se afla Petru Forfotă. Autoritățile austriece sînt suspendate. În locul acestora, conducerea orașului a fost preluată de Consiliul Național Român avînd ca președinte pe inginerul silvic Arcadie Procopovici³⁸. La Cîmpulung Moldovenesc,

³⁴ „România Nouă”, anul II, nr. 8 din 24 ianuarie 1918.

³⁵ Constantin Isopescu-Grecul, *Amintiri asupra evenimentelor din 1918*, în Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 180—184.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Petru Forfotă, *Op. cit.*, în Ion I. Nistor, *op. cit.*, p. 128—141.

intelectualii români reorganizează activitatea politică și culturală în sensul unirii cu patria mamă. Cu prilejul alegerii delegaților cîmpulungeni pentru Constituanta Bucovinei, populația județului a înmînat celor doi delegați ai lor, Mihai Iacoban și V. Alboi Sandru, următoarea moțiune: „Intelectuali și poporul din Cîmpulung sînt pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat și intelectualii și poporul sînt contra divizării Bucovinei”³⁹.

Sesizînd procesul obiectiv de constituire a statelor naționale din estul și sud-estul Europei, încă din anul 1913, Lenin arăta că: „... în toată Europa răsăriteană (Austria și Balcanii) și în Asia, adică în țările vecine cu Rusia, transformarea burghezo-democratică a statelor — care pretutindeni în lume a dus, într-o măsură mai mare sau mai mică, la crearea de state naționale independente sau din state formate din naționalități cît mai apropiate și înrudite între ele — sau nu a luat sfîrșit sau se află abia la început”⁴⁰.

În contextul politic extrem de complex determinat de înfringerea armatelor Puterilor Centrale, de prăbușirea Imperiului habsburgic, oînd lupta popoarelor pentru emancipare națională și politică, de eliberarea unor teritorii care se aflau sub dominație străină, pentru constituirea sau întregirea statelor naționale și unitare, suverane și independente se intensifica, aspirațiile Bucovinei ca țară românească, de a se uni cu patria mamă, de la care fusese smulsă prin forță și corupție de către habsburgi, în 1775, erau amenințate de tendințe potrivnice. Indiferent care era proveniența și natura politică a acestor tendințe, ele vizau să împiedice făurirea statului național unitar român. Una din aceste tendințe se referea la „...crearea unei provincii care să cuprindă toate regiunile ucrainiene ale monarhiei habsburgice și care să se bucure de autonomie națională, să facă parte din Austria și să rămînă sub stăpînirea împăratului Austriei”⁴¹. Cu toate că Bucovina nu era „regiune ucraineană”, Nicolay Wassilko, deputat al naționalității ucrainiene din Bucovina, în parlamentul de la Viena, viza Bucovina întreagă sau cel puțin Bucovina de nord-vest pentru acea provincie ucraineană⁴². Convenția secretă dintre Austria și Ucraina, care a premers semnării păcii de la Brest-Litovsk, prevedea obligativitatea guvernului austriac de a realiza pînă la 15 iulie 1918, un proiect de lege prin care Galiția să fie împărțită, partea de est, cu populație majoritară ucraineană la care să fie anexată Bucovina, urmînd să formeze o provincie de coroană a Habsburgilor⁴³.

Evenimentele politice externe se derulau cu repeziciune în defavoarea Austro-Ungariei. Situația politică internă a acesteia ajunsese, la

³⁹ Dr. Ioan Bilețchi, *Cîmpulungul în zorile Unirii*, în Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 53—54.

⁴⁰ V. I. Lenin, *Teze în legătură cu problema națională*, în *Opere complete*, vol. 23, Editura politică, București, 1964, p. 333.

⁴¹ Ion I. Nistor, *Problema ucraineană în lumina istoriei*, Cernăuți, 1934, p. 179—181.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 201.

mijlocul anului 1918, extrem de critică, încît guvernul nu mai avea nici puterea nici autoritatea de a se împotrivi năzuințelor de libertate ale popoarelor subjgate. În aceste condiții, convenția secretă dintre Austria și Ucraina devenise inoperantă. Protestînd împotriva inițiativei împăratului Carol de a anexa Bucovina la Galiția, în memoriul adresat guvernului român care se afla la Iași, Consiliul Național Român din Viena arăta : „Față de provocațiunile acestea, noi românii bucovineni, singuri băstinași ai acestei frumoase țări, păstrătorii vechilor ei tradiții politice, naționale și culturale, protestăm cu toată hotărîrea împotriva acestor uneltiri și declarăm sus și tare că vom lupta cu toată îndîrjirea contra știrbirii integrității teritoriale a țării”⁴⁴. La 6/19 octombrie 1918, Comitetul național al românilor ardeleni și bucovineni aflători în Moldova și Basarabia și al corpului ofițeresc și de voluntari, nerecunoscînd dreptul monarhiei habsburgice de a se ocupa de soarta românilor din Austro-Ungaria, dă o proclamație în care este exprimată voința fermă a tuturor românilor din teritoriile aflate sub dominație habsburgică de a se uni cu România⁴⁵. Ziarul „Viața Nouă” care apărea la Suceava, în numărul său din 27 octombrie 1918, scria : „Bucovina ne-a rămas moștenire, așa cum este în întregimea ei, de la înaintașii noștri și datori sintem să o păstrăm neștirbită vremurilor noastre”⁴⁶. În aceeași direcție au acționat și deputații bucovineni în parlamentul vienez, care, la 22 octombrie 1918, prin discursurile lui Constantin Isopescu-Grecul și George Grigorovici, secretar al Partidului Social-Democrat din Bucovina, au susținut dreptul fiecărui popor de a-și hotări singur soarta, legitimitatea istorică a unirii Bucovinei cu România : „Noi sintem cinstiți și insistăm asupra dreptului nostru firesc și imprescriptibil, asupra dreptului nostru de autodeterminare și independență... Românii doresc unirea într-un stat a tuturor provinciilor românești din Austria și Ungaria”⁴⁷. „Unirea românilor — spunea George Grigorovici în cuvîntarea sa — este un ideal și o țintă pe care românii vor urmări-o totdeauna, în orice împrejurări, orișicum ar dezvolta soarta lor”⁴⁸. În numele germanilor din Bucovina, dr. Keschmann, declara în parlamentul de la Viena, că aceștia doresc să împartă soarta românilor, doresc unirea Bucovinei cu România⁴⁹.

La Cernăuți, la 11 octombrie 1918, un grup de intelectuali se întîlnesc în casa doctorului Isidor Bodea și hotărîsc înființarea unui ziar românesc care să slujească mărețului act al unirii. Inițial, ziarul s-a numit „Renașterea” și urma să apară la 15 octombrie 1918.

Ziarul care a apărut s-a numit „Glasul Bucovinei” — organ de propagandă pentru unirea politică a românilor de pretutindeni, al cărui prim număr apare la 22 octombrie 1918. Articolul-program susținea

⁴⁴ Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei*, 28 Noiembrie 1918, București, 1928, p. 29.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 29—30.

⁴⁶ „Viața Nouă”, Suceava, anul V, nr. 20 din 27 octombrie 1918.

⁴⁷ Teodor Bălan, *Bucovina în războiul mondial*, în „Codrul Cosminului”, anul VI, 1929—1930, Cernăuți, 1930, p. 90.

⁴⁸ Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 30.

⁴⁹ Teodor Bălan, *Op. cit.*, p. 91.

dreptul și hotărîrea nestrămutată a tuturor românilor din Bucovina de a se uni cu România⁵⁰. Semnatarii acestui program erau George Băncescu, Dionisie Bejan, Isidor Bodea, Vasile Bodnărescu, Octavian Gheorghian, Maximilian Hacman, Cornel Homiuca, Vasile Marcu, Alecu Procopovici, Eudoxie Procopovici, Sextil Pușcariu, Gheorghe Șandru, Valerian Șesan, Alexandru Vitencu.

La 3 octombrie 1918, forțat de împrejurări, împăratul Carol I dă publicității manifestul „Către popoarele mele credincioase” încercînd să salveze monarhia prin reorganizarea Austro-Ungariei într-o federație de șase state „independente” (austriac, ungar, ceh, iugoslav, polonez, ucrainean), sub sceptrul habsburgilor. În aceeași zi, se constituie, la Viena, Consiliul Național Român în care a intrat și deputatul socialist George Grigorovici. Ca președinte al acestui consiliu a fost ales Constantin Isopescu-Grecul. Două zile mai tirziu acesta este chemat în audiență la împărat. La întrebarea expresă a împăratului asupra atitudinii pe care românii o vor avea față de proiectul său de reorganizare a imperiului, deputatul român a răspuns fără înconjur că toți românii sînt împotriva monarhiei și își vor hotărî singuri soarta⁵¹.

Răspunsul popoarelor din monarhie la apelul împăratului, a fost proclamarea independenței lor. La 16 octombrie italienii își proclamă statul național, la 22 octombrie austriecii proclamă republica austriacă, la 28 octombrie cehoslovacii își făuresc statul național independent, iar la 14 noiembrie 1918, polonezii.

În aceste condiții, conducătorii politici ai românilor din Bucovina după mai multe consfătuiri, hotărîră, pentru ziua de 27 octombrie 1918, convocarea unei adunări în Palatul Național din Cernăuți, la care au participat deputații români în parlamentul din Viena, foștii deputați din dieta Bucovinei, primarii din întreaga provincie, delegați din toate păturile și categoriile sociale. Adunarea se proclamă Constituantă și votează în unanimitate o moțiune prin care hotărăște unirea Bucovinei cu România⁵².

Consiliul Național ales de Constituantă era format din 50 membri, avînd un comitet executiv format din Iancu Flondor — președinte, Dio-

⁵⁰ Maximilian Hacman, *Primul sfat pentru unire la doctorul I. Bodea*, în Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 154—159.

⁵¹ Constantin Isopescu-Grecul, *Op. cit.*, în Ion I. Nistor, *op. cit.*, p. 180—181.

⁵² 1. „Reprezentanții poporului din Bucovina, întruniți astăzi în ziua de 27 Octombrie 1918 în Capitala Bucovinei se declară, în puterea suveranității naționale, constituantă a acestei țări românești.

2. Constituanta hotărăște unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent și va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria.

3. Spre a conduce poporul român din Bucovina și a-i apăra drepturile și spre a stabili o legătură strînsă între toți românii, constituanta instituie un consiliu național de 50 membri. Acest consiliu ne va reprezenta prin mandatarii și la conferința de pace, și în afară de el nu recunoaștem nimănui dreptul de a hotărî sau trata asupra poporului român din Bucovina.

4. Constituanta respinge cu hotărîre orice încercare ce ar ținti la știrbirea Bucovinei, dorește însă să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare”. („Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 3 din 29 octombrie 1918.)

nisie Bejan, Dorimedont Popovici, Sextil Pușcariu — vicepreședinți, Vasile Bodnărescu, Radu Sbiera și Laurentie Tomoiogă — secretari, Gheorghe Băncescu — casier⁵³.

Manifestările prăbușirii anacronicului Imperiu habsburgic devin din ce în ce mai evidente. Garnizoana austriacă din Suceava formată dintr-un regiment de croați, proclamă revoluția națională. Soldații își rup însemnele armatei austro-ungare și în uralele populației românești arborează drapelul național croat⁵⁴. La 4 noiembrie, în fața avântului revoluționar, Kern, prefectul județului Suceava, îl numește ca primar al orașului Suceava pe profesorul Eusebie Popovici⁵⁵. La 5 noiembrie delegația județului Cimpulung Moldovenesc se deplasează la Fălticeni și înmânează autorităților românești o moțiune prin care populația județului Cimpulung cere unirea Bucovinei cu România⁵⁶. Într-un înălțător avînt patriotic populația din satul Bunești și din satele bucovinene de graniță a dărîmat stîlpii de graniță cu pajura habsburgică care timp de 143 de ani au despărțit frații de frați⁵⁷. La Rădăuți, în prezența reprezentanților tuturor comunelor județului se formează Sfatul național român în fruntea căruia se afla Constantin Nastasi. Prin telegrama trimisă guvernului român aflat la Iași, se exprima dorința fermă a locuitorilor acestui vechi ținut românesc de a reveni la pămîntul scump al patriei⁵⁸.

Datorită faptului că armata austriacă se afla în plină descompunere situația economică, socială și politică a Bucovinei devenea, pe zi ce trecea, tot mai critică. Reîntorși de pe front cu arme și muniții, o parte din militarii fostei armate habsburgice se deda la jafuri și devastări. Soldații regimentelor 22 și 41 din Cernăuți își părăsesc garnizoana, atacă depozitele regimentelor și astfel înarmați măresc spaima și panica populației din Bucovina. La această stare contribuie din plin și trupele așa-zisului „Grup al căpitanului de cavalerie Arhiducele Wilhelm“, în realitate Legiunea ucraineană, ca forță armată a statului Ucraina de vest, proclamat independent, la Liov, la 19 octombrie 1918, dar sub monarhia habsburgică, format din Galiția de est, Bucovina cu orașele Cernăuți, Siret și Storojineț, ținutul cu populație ucraineană din Ungaria de nord-est.⁵⁹ Parte din aceste trupe, comandate de arhiducele Wilhelm de Habsburg, fiu al arhiducelui Ștefan și nepot al împăratului Carol I, erau cantonate în zona orașelor Cernăuți și Rădăuți, unde produceau dezordine și panică în rîndul populației civile.⁶⁰ Arhiducele Wilhelm care se visa hatman habsburg al Ucrainei era unul din intimii

⁵³ Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 37.

⁵⁴ Victor Morariu, *Unirea la Suceava*, în Ion I. Nistor, *op. cit.*, p. 241.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Traian Roșu, *Amintiri în legătură cu Unirea Bucovinei*, în Ion I. Nistor, *op. cit.*, p. 365.

⁵⁷ Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 36.

⁵⁸ Dr. Constantin Nastasi, *Memorii pentru marea zi de 28 noiembrie 1918*, în Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 265.

⁵⁹ Ion I. Nistor, *Problema Ucraineană în lumina istoriei*, Cernăuți, 1934, p. 210—216.

⁶⁰ „Glasul Bucovinei“, Cernăuți, anul I, nr. 6 din 8 noiembrie 1918.

contelui Etzdorf, guvernatorul Bucovinei, cu care petrecea zile în șir, demonstrînd și în acest fel complicitatea habsburgilor la încercarea de divizare a Bucovinei. La 4 noiembrie 1918, Iancu Flondor, președintele Consiliului Național Român din Bucovina, se întilnește cu contele Etzdorf, guvernatorul provinciei. Protestînd împotriva înțelegerii secrete dintre Austria și Ucraina privitor la împărțirea Bucovinei, el a declarat că românii bucovineni vor acționa mai departe potrivit hotărîrilor luate de Constituanta din 27 octombrie 1918.

În aceste condiții Rada ucraineană din Liov care își asumase în mod samavolnic dreptul de suveranitate asupra unei părți din Bucovina, inclusiv orașul Cernăuți, cu sprijinul Legiunii ucrainene conduse de arhiducele Wilhelm de Habsburg, ocupă, în dimineața zilei de 6 noiembrie 1918, palatul administrativ din Cernăuți. Avînd de partea lor trupele, delegații Ilie Semaka, I. Spenu, Omelian Popowicz și Ilya Popowicz forțară pe Etzdorf, guvernatorul Bucovinei, să le predea prerogativele puterii Bucovinei. Conștient de faptul că Bucovina era țară românească, pentru a evita complicații politice ce puteau deveni extrem de grave, contele Etzdorf comunică delegaților Radei să ia legătura cu Consiliul Național Român, singurul în măsură să hotărască soarta Bucovinei. Cum însă hotărîrile Constituantei Bucovinei din 27 octombrie erau clare în ceea ce privește viitorul Bucovinei, delegația ucraineană apelează la Aurel Onciul, singurul român care, pentru a-și vedea realizate ambițiile personale, trădînd interesele românilor bucovineni, fără a fi delegat de Consiliul Național Român, din care nici nu făcea parte, s-a erijat în reprezentant al românilor bucovineni, preluînd de la guvernatorul Bucovinei, împreună cu Omelian Popowicz, conducerea Bucovinei, Aurel Onciul autoîntitulîndu-se „Administrator al Moldovei de Sus”⁵⁹. Ca urmare a atitudinii ferme a românilor din Bucovina, la 6 noiembrie s-a dezlănțuit prigoana împotriva acestora, sediile Consiliului Național Român din Cernăuți fiind devastate⁶⁰. Românii din Bucovina au reluat legăturile cu frații lor din celelalte provincii istorice românești, informîndu-i prin delegați trimiși special în acest scop, despre activitatea desfășurată în vederea realizării statului național unitar. În acest sens au fost trimiși Claudiu Usatiuc la Arad, Ioan Nandriș la Consiliul Național Român de la Cluj, Vasile Șulea la Chișinău, Vasile Bodnărescu la Iași⁶¹.

În baza dreptului la autodeterminare, românii bucovineni și-au constituit organe politico-administrative proprii. La 12 noiembrie, Consiliul Național Român votează „Legea fundamentală provizorie asupra puterilor țării Bucovina”, prin care puterea legislativă și executivă în Bucovina aparținea Consiliului Național, printr-un guvern ales din membrii acestuia. Iancu Flondor este însărcinat cu formarea acestui guvern, care în următoarea componență este aprobat de Consiliul Național:

⁶¹ Claudi Usatiuc, *Peste Măgura Tihuței spre Arad*, în „Revista Bucovinei”, anul II, nr. 11 din noiembrie 1943, p. 533—539; și Al. Procopovici, *Op. cit.*, p. 10—11.

Iancu Flondor — președinte și ad-interim la justiție, secretari de stat Sextil Pușcariu — externe, Dorimedont Popovici — interne, Nicu Flondor — finanțe și ad-interim la apărare, Gheorghe Sîrbu — agricultură, Radu Sbiera — instrucție, Ipolit Tarnavschi — culte, Maximilian Hacman — comerț și industrie, Vasile Marcu — afaceri sociale și alimentare publică, Aurel Turcanu — lucrări publice, Cornel Tarnovietchi — comunicație, pușca și ceteștrai, Octavian Gheorghiu — salubritate publică. Scopul acestui guvern era de a asigura desfășurarea normală a vieții social-economice și politice până la unirea Bucovinei cu România⁶².

La 23 noiembrie sosește la Cernăuți, venind de la Chișinău, primul grup de refugiați bucovineni, căruia i se face o primire entuziastă.⁶³ La 25 noiembrie 1918, Consiliul Național Român este completat cu membri ai Comitetului refugiaților bucovineni. Cu acest prilej, George Tofan declară: „Sintem înainte de toate aderenții intransigenți ai unirii necondiționate și desăvârșite a tuturor țărilor românești în hotarele lor etnice și istorice, într-un stat național unitar căci numai astfel poporul nostru va putea realiza menirea sa istorică... Recunoaștem fiecărei minorități naționale dreptul de a se dezvolta liber în cadrele organizației statului unitar românesc... cerem însă înlăturarea tuturor nedreptăților săvârșite în dauna noastră în scurgerea celor 143 de ani de stăpânire străină”⁶⁴. În aceeași ședință, s-a luat hotărârea pentru convocarea în ziua de 28 noiembrie 1918, a Congresului General al Bucovinei care urma să stabilească raportul politic al Bucovinei față de România. La congres au fost invitați să participe reprezentanții naționalităților conlocuitoare din Bucovina.

În ziua de 28 noiembrie 1918, în sala de marmură a Palatului mitropoliei din Cernăuți s-a întrunit congresul reprezentanților populației din Bucovina la care luau parte, pe baze democratice, 74 delegați români, 7 delegați ai naționalității germane, 6 delegați ai naționalității polone și 13 delegați ruteni. Dionisie Bejan, președintele de onoare al Consiliului Național Român, deschide lucrările congresului spunând: „Ilustră adunare, Consiliul Național, singurul reprezentant legitim al voinei naționale a poporului român din Bucovina a hotărât în ședința din 25 noiembrie a.c. constituirea sa în congres care să se întrunească astăzi 28 noiembrie spre a aduce la îndeplinire dorul și aspirațiunile pe care poporul nostru le nutrește și le păzește cu sfințenie vreme de un secol și jumătate”⁶⁵. Președinte al congresului a fost ales Iancu Flondor, iar ca secretar Radu Sbiera. Președintele congresului, Iancu Flondor, dă citire motiunii congresului⁶⁶. Dînd curs simțămintelor sale profund patriotice,

⁶² Radu Sbiera, *Clipe de mare înfrigurare și de aleasă înălțare*, în Ion I. Nistor, *Op. cit.*, p. 382—385.

⁶³ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 11 din 26 noiembrie 1918.

⁶⁴ Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noiembrie 1918*, București, 1928, p. 154—156.

⁶⁵ Arhivele Statului București, fond. Casa regală, dosar 56/1918, f. 1—6.

⁶⁶ „Congresul general al Bucovinei, întrunit azi, joi, în 15/28 noiembrie 1918, în sala sinodală din Cernăuți:

profesorul Ion I. Nistor dezvăluie nedreptățile făcute poporului nostru de către imperiile vecine și susține mișcarea de unire. Reprezentanții naționalităților conlocuitoare din Bucovina, dr. Stanislaus Kwiatkowschi din partea Consiliului Național al polonezilor din Bucovina și dr. Alois Lebouton din partea Consiliului Național al germanilor din Bucovina recunosc legitimitatea actului întreprins de români, dându-și adeziunea deplină la actul unirii necondiționate a Bucovinei cu România⁶⁷. În unanimitate congresul hotărăște UNIREA.⁶⁸

În entuziasmul de nedescris al participanților iau cuvîntul Panteimon Halippa, vicepreședinte al Sfatului Țării din Basarabia, Ion Pelivan reprezentant al Consiliului de Directori din Basarabia și Gheorghe

Considerînd că, de la fundarea principatelor române, Bucovina, care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevei și Cernăuților, a făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s-a încheșat ca stat ;

Considerînd că în cuprinsul hotarelor acestei țări se găsesc vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropnițele domnești de la Rădăuți, Putna și Sucevița, precum și multe alte urme și amintiri scumpe din trecutul Moldovei ;

Considerînd că fiii acestei țări, umăr la umăr cu frații lor din Moldova și sub conducerea acelorași domnitori au apărut de-a lungul veacurilor ființa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară și a cotropinii păgîne ;

Considerînd că în 1774, prin viclesug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și cu de-a sila alipită coroanei Habsburgilor ;

Considerînd că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocîrmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naționale și care prin strîmbătăți și persecuții căuta să-i înstrăineze firea și să învrăjbească celelalte neamuri, cu care el voieste să trăiască ca frate ;

Considerînd că în scurgerea de 144 de ani, bucovinenii au luptat ca niște mucenici, pe toate cîmpiile de bătălie din Europa, sub steag străin, pentru menținerea, slava și mărirea asupritorilor lor și că ei drept răsplată aveau să îndure micșorarea drepturilor moștenite, izgonirea limbii lor din viața publică, din școală și chiar din biserică ;

Considerînd că în același timp, poporul băștinaș a fost împiedecat sistematic de a se folosi de bogățiile izvoarelor de cîștig ale acestei țări și despoiat în parte de vechea sa moștenire ;

Considerînd că, cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mințuirii, așteptat cu atîta dor și suferință, va sosi și că moștenirea lor străbună, tăiată prin granițe nelegiuite se va reintregi prin realipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan și că au nutrit veșnic credința că marele vis al neamului se va împlăti, cînd se vor uni toate țările române dintre Nistru și Tisa într-un stat național unitar ;

Constată că ceasul acesta mare a sunat :

Astăzi, cînd după sfortări și jertfe uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați, s-au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile și cînd în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit din temelii ei și s-a prăbușit și toate neamurile încătușate din cuprinsul ei și-au cîștigat dreptul de liberă hotărîre de sine, cel dintîi gînd al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre. Drept aceea noi, *Congresul general al Bucovinei*, întrupînd suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu putere legiuitoare, în numele suveranității naționale hotărîm :

UNIREA NECONDIȚIONATĂ ȘI PE VECIE A BUCOVINEI ÎN VECHILE EI HOTARE PÎNĂ LA CEREMUS, COLACIN ȘI NISTRU CU REGATUL ROMÂNIEI (Arhivele Statului București, fond Casa regală, dosar 56/1918, f. 7—12).

⁶⁷ *Ibidem*, f. 12—20.

⁶⁸ *Ibidem*.

Crișan, secretarul Consiliului Național Român din Transilvania și Ungaria, care în numele tuturor românilor din aceste provincii istorice românești felicită congresul pentru realizarea mărețului act al Unirii. Iancu Flondor dă citire telegramelor pe care congresul le trimite guvernelor României, Franței, Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii și Italiei ⁶⁹.

Susținând actul unirii pe care a votat-o, George Grigorovici, delegatul socialiștilor români arăta: „Dacă-mi strînge cineva mîna că am vorbit în sens național, trebuie să o spun că aceasta nu o fac numai ca român, ci tocmai ca socialist, căci doresc libertatea oricărui popor” ⁷⁰.

Prin manifestații, telegrame, scrisori și presă, poporul român a salutat unirea Bucovinei cu România. Hotărîrea Constituanței Bucovinei din 27 octombrie 1918 și a Congresului general al Bucovinei, din 28 noiembrie 1918 a fost consfințită prin Decretul-lege nr. 3744 din 18/31 decembrie 1918, ratificat de către Adunarea Deputaților și Senat la 29 decembrie 1919 ⁷¹.

La Conferința de pace de la Paris, prin art. 59 al Tratatului de la Saint-Germain, Austria recunoaște unirea Bucovinei cu România, renunțînd la toate drepturile sale asupra Bucovinei în favoarea României ⁷². Astfel, unirea Bucovinei capătă consacrarea internațională și acest minunat colț de țară locuit dintotdeauna de români alături de care, în timpul stăpînirii străine s-au așezat și alte naționalități, după o dominație de 143 de ani a revenit la patria mamă.

Acestui memorabil eveniment îi urmează la 1 decembrie 1918, unirea Transilvaniei cu România, hotărîtă de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Referindu-se la încheierea procesului de unificare a statului național român, în cuvîntarea la Plenara C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Formarea statului național unitar a constituit încununarea unor lupte de secole, a năzuințelor românilor de pretutindeni de a-și avea un stat unitar independent, de a trăi liberi, în pace și colaborare cu vecinii, cu alte popoare” ⁷³.

⁶⁹ „Glasul Bucovinei”, anul I, nr. 15 din 30 noiembrie 1918.

⁷⁰ Mircea Mușat, *Marea unire din 1918 și confirmarea ei pe plan internațional*, în „Anale de istorie”, 1977, nr. 1, p. 144—151.

⁷¹ Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 19/1919, f. 19.

⁷² Ion I. Nistor, *La Bessarabie et la Bucovine*, București, 1937, p. 42—43.

⁷³ „Scînteia”, nr. 12.371 din 2 iunie 1982.